

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора
Івана Васильовича КРАСНИЦЬКОГО
на дисертацію**

Штанька Вячеслава Анатолійовича

**«Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері
інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації»
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації обумовлюється низкою правових, соціальних, технологічних та інших чинників.

У сучасному суспільстві інтелектуальна власність є стратегічним активом. Результати інтелектуальної діяльності часто мають більшу економічну цінність, ніж матеріальні ресурси. Водночас стрімкий технологічний і насамперед цифровий розвиток сучасного суспільства значно спростили незаконне копіювання, розповсюдження, використання і модифікацію об'єктів інтелектуальної власності. Контрафакт, плагіат, піратство, deepfake, генерація контенту штучним інтелектом (далі – ШІ) — усе це ставить нові виклики перед правозастосовною системою. Окрім цього, ШІ здатний генерувати «нові» твори, які можуть порушувати авторські права, при цьому не маючи правосуб'єктності. Це викликає потребу у модернізації правового регулювання, а також у правовому визнанні нових об'єктів правової охорони (наприклад sui generis-права на згенерований ШІ контент).

Попри наявність у Кримінальному кодексі України (далі – КК) низки статей, зорієнтованих на захист відносин у сфері інтелектуальної власності, слід зазначити, що вони однозначно потребують постійного осучаснення. Такі норми є бланкетними, не містять чітких критеріїв оцінки заподіяної шкоди тощо, що ускладнює правозастосування. Ефективність кримінально-правового регулювання сьогодні залежить не тільки від наявності заборон, але й від якості відповідних правових норм, релевантності правозастосування, їх адекватності до цифрових умов. Саме тому питання оцінки ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, яка враховує всі ці чинники, є надзвичайно актуальними.

До цього слід додати, що Інтернет зумовив розмивання кордонів юрисдикції: правопорушення можуть відбуватися в одній країні, шкода заподіюватися в іншій, а суб'єкт – бути взагалі у третій. Це вимагає уніфікації

правових підходів і міжнародного співробітництва в протидії відповідним посяганням.

Потребує переосмислення і правозастосовна практика кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. Як обґрунтовано зазначає дисертант, загалом по країні переважна більшість кримінальних правопорушень скерована до суду в прикордонних з ЄС областях, портовій Одесі та традиційно промислових регіонах центру та сходу України, що підтверджує гіпотезу щодо кореляції між промисловістю, міжнародною торгівлею та кількістю кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Водночас, відповідно до даних офіційної статистики кримінальної юстиції за період 2013–2024 років, частка всіх кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності не перевищує 0,001 % від їх загальної кількості в частині скерованих до суду. Це свідчить або про неефективність виявлення правопорушень, або про низьку дієвість чинного регулювання, або про обидва чинники одночасно.

Отже, кримінально-правове регулювання у сфері інтелектуальної власності потребує глибокого переосмислення, оновлення та гармонізації з урахуванням цифрової трансформації, зростання ролі інтелектуальної власності у суспільстві та глобальних викликів. Це є обов'язковою умовою забезпечення правової визначеності, захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності та підвищення довіри до правової системи держави загалом.

Ураховуючи наведене вище є підстави констатувати, що дослідження Штанька В.А. «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» є безумовно актуальним та сучасним.

До наведено слід додати, що дисертаційна робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології факультету № 1 з підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Львівського державного університету внутрішніх справ у рамках науково-дослідної роботи «Протидія кримінальним правопорушенням, підслідним Національній поліції: правові, кримінологічні та криміналістичні аспекти» (державний реєстраційний № 0121U113930), відповідно до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454 та відповідає Пріоритетним напрямкам фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі права Національної академії правових наук України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з роботою Штанька В.А. «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» дає підстави зробити висновок, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є обґрунтованими. Підставою для цього є:

- загалом вдале визначення мети та завдань дослідження, які узгоджуються зі структурою роботи;
- комплексність проведеного аналізу;

- логіка викладу матеріалу: питання, які досліджуються у роботі, аналізуються послідовно, проміжні висновки є обґрунтованими;
- використання достатньої кількості методів наукового пізнання. Ознайомлення з роботою дозволяє стверджувати, що зазначені дисертантом методи дійсно використовувались у роботі комплексно та у взаємозв'язку;
- опрацювання значної кількості джерел. До списку внесено 281 джерело, які прямо чи опосередковано стосуються теми дослідження.

Структура дисертації відповідає тим завданням, які поставив перед собою дисертант.

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку, з яких основний текст займає 166 сторінок. Список використаних джерел викладений на 34 сторінках.

Розділ 1 «Категоріально-методологічні засади дослідження кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності» складається з 3-х підрозділів. У підрозділі 1.1. «Становлення сфери інтелектуальної власності в Україні» дисертант аналізує становлення відповідного правового інституту в історичній ретроспективі та робить висновок, що сфера інтелектуальної власності базується на балансі приватних і публічних інтересів, необхідних для сталого інноваційного розвитку людства. Життєвий цикл об'єктів права інтелектуальної власності природним чином супроводжується постійним чергуванням порушення та відновлення цього балансу. У підрозділі 1.2. «Роль і місце міжнародних договорів і практики ЄСПЛ у правовому регулюванні сфери інтелектуальної власності» досліджено положення основних таких актів та практики ЄСПЛ у справах цієї категорії. Дисертантом зроблено висновок, що ЄСПЛ відносить інтелектуальну власність загалом та зокрема патенти, авторські права, зареєстрований дизайн і торговельні марки до майна та поширює на них дію ст. 1 Протоколу № 1, про що прямо зазначає у своїх рішеннях. Складна структура правовідносин у сфері інтелектуальної власності, констатує здобувач, нерідко призводить до значного терміну судового розгляду спорів, а також до судових рішень, що, на його думку, не можуть бути визнані обґрунтованими, що є порушенням права на справедливий суд. У підрозділі 1.3. «Досвід кримінально-правового регулювання сфери інтелектуальної власності за законодавством зарубіжних країн» дисертант аналізує підходи до кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності у низці зарубіжних держав, а саме: Сполучених Штатах Америки, Нідерландах, Китайській Народній Республіці, Швейцарії та Великій Британії. Вибір країн, що належать до різних правових систем та законодавчих підходів, мають суттєві культурні відмінності, об'єднує, на його думку, головне – результат, який полягає в створенні найпривабливіших у світі правових умов для розвитку інновацій, що дозволяє цим країнам залишатися в лідерах на верхніх щаблях світових рейтингів за кількістю поданих заявок на об'єкти права інтелектуальної власності, інноваційним індексом, долею інновацій у ВВП країни, що підтверджується дієвим бажанням бізнесу з інших країн відкривати представництва та головні офіси саме в цих юрисдикціях. За результатами

аналізу дисертант робить основні висновки, що: диспозиції досліджених ним статей відрізняються за ступенем деталізації та зазначенням конкретних об'єктів інтелектуальної власності, а також способів їх незаконного використання (від загальної згадки до вичерпного переліку). Найбільшою деталізацією відрізняються порушення прав на твори та торговельні марки, найменшою – на винаходи та корисні моделі; відповідальність за порушення патентних прав хоча й передбачена кримінальним законодавством досліджуваних країн, однак має або пряме (зазначене у законі), або опосередковане (підтверджується правозастосовною практикою і статистикою), або відсилає до цивільно-правового регулювання даного виду правопорушень, що пояснюється складністю процедури доказування через неочевидність суті предмету та, очевидно, вимагає значного проміжку часу від відкриття справи до винесення остаточного судового рішення.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика складів кримінальних правопорушень і кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» містить також 3 підрозділи. Підрозділ 2.1. «Об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності» містить результати дослідження автором загальних підходів до доцільності/недоцільності виділення відповідних норм КК України у самостійний розділ, подано власне бачення змісту об'єкта та предмета відповідних кримінальних правопорушень. При аналізі об'єктивної сторони дисертант зосередився на аналізі ознак такого елементу складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України. У підрозділі 2.2. «Суб'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності» проаналізовано ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України. Підрозділ 2.3. «Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності» містить результати аналізу основних кримінологічних показників відповідного виду злочинності: стан, структуру тощо.

Розділ 3 «Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» містить також 3 підрозділи. У підрозділі 3.1. «Ефективність кримінально-правового регулювання, зміст і межі застосування» аналізуються загальні підходи до розуміння ефективності кримінально-правового регулювання та її критеріїв (показників), автором запропоновано формалізовану модель ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації. У підрозділі 3.2. «Напрями підвищення ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності» дисертант аналізує особливості застосування у правозастосовній практиці ст.ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України та проблеми, які при цьому виникають. Підрозділ 3.3. «Вплив цифрової трансформації суспільства на кримінально-правове регулювання» містить результати аналізу автором питань впливу цифрової трансформації на суспільні процеси загалом та кримінально-правове регулювання. Дисертант робить висновок, що цифрова трансформація суспільства як феномен має складну природу, що не може зводитися до ступеня проникнення сучасних технологій до

повсякденного життя людини. Окремі види злочинних посягань, на його думку, безпосередньо обумовлені нею, тому що до певної межі розвитку технологій конкретна злочинна поведінка була неможливою через відсутність предмета злочинного посягання, не сформованість його цінності, відсутність системи та правил взаємовідносин суб'єктів, відсутності мотивації суб'єктів відносин, відсутності необхідного інструментарію. Такий підхід справедливо застосовувати для BigData, блокчейну, машинного навчання та штучного інтелекту, коли злочинність у пов'язаних з ними відносинах безпосередньо обумовлені цифровою трансформацією суспільства. У такому разі, на думку здобувача, справедливо відносити цифрову трансформацію до детермінанти злочинності, а саме її умов.

Зміст розділів та підрозділів відповідає їхнім назвам.

За результатами дисертації сформульовано відповідні висновки, які демонструють виконання завдань дослідження.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові результати, одержані Штаньком В.А. в результаті написання дисертації «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації», є такими, що містять наукову новизну.

З-поміж наукових позицій, які виносяться на захист, варто виокремити авторську позицію про формалізовану модель ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації та запропоновану формулу; доцільність доповнення диспозиції норми, передбаченої ч. 1 ст. 176 КК, новим предметом кримінального правопорушення — *«права особливого роду (sui generis) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою»* тощо.

Визнаючи наявність новизни отриманих дисертантом положень, необхідно також зазначити, що їх зміст та виклад, як і будь-яких нових наукових положень, не може бути сприйнято безапеляційно. Вочевидь, що вони можуть бути предметом подальшої дискусії, можуть розвиватися і вдосконалюватися.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Вимоги виконано. Основні наукові результати дисертації відображено у 5 публікаціях, а саме: опубліковано 3 статті у журналах, визнаних Міністерством освіти і науки України науковими фаховими виданнями з юридичних наук категорії «Б» та 2 праці апробаційного характеру. Загалом апробація результатів дослідження здійснювалася на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності» (м. Київ, 25 квітня 2025 р.), X (XXIII) Львівському форумі кримінальної юстиції: «Українська кримінальна юстиція у пост/воєнній парадигмі» (м. Львів, 19–20 вересня 2024 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання права та соціально-економічних відносин» (м. Кропивницький, 23 листопада 2023 р.).

4 публікації (з них 3 наукові статті) дисертанта є одноосібними. У тезах доповіді, підготовлених спільно з М.В. Карчевським, за твердженням автора,

особисто досліджено та висвітлено окремі аспекти правового регулювання штучного інтелекту в контексті авторського права. Вказане дає підстави вважати, що, наукові ідеї та висновки, що належать співавтору опублікованої наукової праці, у дисертації не використовувалися.

Наведені в анотації наукові статті здобувача внесено до переліку використаних джерел.

Часові межі наукових публікацій: 2023–2024 роки.

Мова та стиль дисертації. Відповідність спеціальності. Дисертація виконана державною мовою. Стиль дисертації загалом відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, а також визначається послідовністю, системністю, обґрунтованістю.

Зміст та результати роботи повною мірою відповідають спеціальності 081 «Право».

Практичне значення отриманих результатів. Слід погодитися з дисертантом та підтвердити, що викладені в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані та вже використовуються у:

- у науково-дослідній діяльності – під час подальших досліджень проблем ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності;

- у правотворчій діяльності – для підготовки та внесення змін до КК України, подальшого доопрацювання проєкту КК, а також удосконалення законодавчих і підзаконних актів у сфері інтелектуальної власності (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 11 квітня 2025 р. № 225, видана Національною асоціацією патентних повірених України – Додаток В);

- у правозастосовній діяльності – з метою підвищення ефективності роботи правоохоронних і судових органів, а також адвокатів, які спеціалізуються на захисті прав у справах, пов'язаних із порушенням прав інтелектуальної власності (Акт впровадження та використання результатів дисертаційного дослідження від 28 лютого 2025 р. № АП-02.25-05-01, виданий Адвокатським об'єднанням «ASTEELEX» – Додаток Г);

- у навчальному процесі – під час викладання дисциплін «Кримінальне право. Особлива частина», «Практика кваліфікації злочинів у сфері господарської та службової діяльності», «Юридична аргументація та доказування: практикум», а також «Методологічні проблеми кримінально-правових досліджень» (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 7 травня 2025 р., виданий Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» – Додаток Б).

На відзначення заслуговують методичні рекомендації, сформульовані за результатами дослідження (Додаток Ж).

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

Попри загальну позитивну оцінку рецензованої роботи Штанька В.А. «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації», необхідно вказати, що вона, як і всі інші наукові роботи, не позбавлена певних дискусійних

моментів, містить підстави для висловлення застережень і зауважень, окремі позиції вимагають уточнення, є спірними чи потребують додаткових аргументів під час захисту. Найістотнішими з них є такі:

1. Оскільки обрана для дослідження тема сформульована як «Ефективність кримінально-правового регулювання....», в роботі не вистачає узагальнених висновків автора про рівень (ступінь) такої ефективності. Окрім цього, сприймаючи запропоновану автором формалізовану модель (формулу) ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації, бракує визначення чітких критеріїв оцінки її змінних. Тому під час захисту дисертанту слід висловити свою позицію щодо: аргументованої оцінки рівня ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності у сучасних умовах (від 0 до 1); навести найістотніші, на його думку, чинники, що негативно впливають на відповідний рівень; запропонувати підходи до оцінки змінних формули ефективності, зокрема якості норми КК як *інструменту досягнення мети (I)* (Чи може якість норми бути абсолютною (дорівнювати 0 або 1)? Чи, зазвичай, вона матиме дробове значення (наприклад 0,7 чи 0,8)? Як це реально обчислити?). Такі ж питання і стосовно обчислення значення *способу досягнення мети (C)* та *інтегрального впливу поточних Умов (U)*.

2. Констатуючи, що відповідні проблеми в роботі дійсно розглядалися і дисертант висловлював стосовно них свою позицію у тексті роботи, у вступі до дисертації положення новизни у рубриках «удосконалено» та «дістали подальшого розвитку» мають форму анотацій, а тому дисертанту під час захисту слід деталізувати у чому саме їх новизна та пояснити свій вклад у їх розвиток.

3. Знову-таки, з огляду на формулювання теми «Ефективність кримінально-правового регулювання....», в роботі варто було визначити та обґрунтувати, які кримінально-правові норми є предметом дослідження, їх місце у системі КК України тощо. Це дало б змогу автору зосередити свою увагу також на питаннях: відповідності досліджуваних кримінально-правових норм «приводам», «підставам» та «принципам» криміналізації; загальних підходів та особливостей кваліфікації відповідних посягань (насамперед щодо їх відмежування та розмежування з іншими); встановленні тенденцій правозастосовної практики у справах такої категорії (які форми кримінальної відповідальності застосовуються тощо). Урахування таких положень дозволило б забезпечити більш повну оцінку ефективності кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації.

Підсумовуючи слід зазначити, що вищенаведені зауваження (дискусійні моменти) не заперечують загальної позитивної оцінки роботи, мають в основному рекомендаційний характер, можуть слугувати предметом додаткових пояснень з боку дисертанта та наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Загальна оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому. Дисертаційна робота Штанька В.А. «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що наділене актуальністю, містить науково обґрунтовані результати, які спрямовані

на розв'язання наукових завдань, що мають істотне значення і для кримінально-правової науки України, і для правозастосування.

Тема роботи, об'єкт та предмет дослідження, її зміст, а також положення та висновки відповідають спеціальності 081 - Право.

Порушень академічної доброчесності у роботі не виявлено.

Загальний висновок.

Дисертація Штанька В.А. «Ефективність кримінально-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях відповідає основним вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор – ШТАНЬКО ВЯЧЕСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ при успішному публічному захисті заслуговує на присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 Право зі спеціальності 081 Право.

Рецензент:

**директор навчально-наукового інституту
права та правоохоронної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор**

І.В. КРАСНИЦЬКИЙ